

200 år efter

François Furet og Denis Richet: *Den franske Revolution*, bd. I-II, Forum, København 1988, 546 s. Oversat af Birgit Schlifer.

Den franske Revolution har 200-års jubilæum i 1989. Forlaget Forum tog i slutningen af 1988 forskud på festlighederne ved at udgive en dansk oversættelse af François Furet og Denis Richets klassiker fra 1965, *La Révolution française*. Ved første øjekast en besynderlig disposition. Er en mere end tyve år gammel bog en relevant jubilæumsudgivelse? Svaret herpå er i Furet og Richets tilfælde et stort "Ja" - efterfulgt af et mindre "men".

Først og fremmest er det en dejlig ting, at denne uhyre velskrevne og velinformerede bog er blevet oversat til dansk. Den er ganske enkelt en fortrinlig introduktion til 1789, og skulle den ende med at blive den bedste udgivelse på dansk, det store jubilæum skyller op på vore skriveborde, så er vi faktisk ganske flot kørende.

For det andet virker *Den franske Revolution*, sine treogtyve år til trods, som en ganske moderne bog, rent tematisk. Furet og Richet tilhører den såkaldte Annalestradition inden for fransk historieskrivning, hvis berømmelse især skyldes arbejder inden for økonomisk historie og mentalitetshistorie. Da det sidste område er blevet særdeles populært i løbet af det sidste årti, er bogen således i forbløffende grad i takt med den faglige tidsånd, og den kan med

andre ord stadigvæk læses, ikke blot for fornøjelsens skyld, men også med inspirerende fagligt udbytte.

Det eneste aber dabej knytter sig til forlagets muligheder for at få de investerede penge hjem igen. Hvilke danskere forestiller udgiverne vil give 485 kroner for 546 sider om et forvirret, omend berømt, årti i fransk historie? At den franske førsteudgave solgte i store oplag hænger utvivlsomt sammen med, at 1789 stadig den dag i dag fylder utrolig meget i fransk samfundsliv og franskmændenes bevidsthed, at der var tale om et overdådigt illustreret værk i stort format, og at bogen var et af de første velartikulerede opgør på fransk med den herskende marxistiske ortodoksi på området. Såvel politisk-geografisk som ideologisk lader slutfirsernes Danmark meget tilbage at ønske i forhold til 60'ernes Frankrig, set fra et forlæggersynspunkt. Og hvad nytter det, at anmelder efter anmelder vil rose *Den franske Revolution* på grund af dens faglige indhold, hvis bogen er lang, kun har få illustrationer og er præget af en til tider ikke helt ligefrem fransk akademisk skrivemåde? Så meget desto større ros fortjener Birgit Schlifer for oversættelsen og forlaget for sit dristige - men fagligt set indlysende rigtige - initiativ.

Da Furet og Richet udkom for første gang, fremkaldte bogen et ramaskrig fra ledende kredse inden for fransk revolutionshistorieskrivning. Udgivelsen af denne bog, oven i købet en populær bog rettet mod et stort publikum, nærmede sig ikke alene kætteri, men også noget meget, meget værre: unational virksomhed.

I begyndelsen af 60'erne var den eta-

blerede revolutionsforskning nemlig på vej ud i en dyb krise. Lærestolen i revolutionshistorie ved Sorbonne havde i trekvart århundrede været indehaveret af forskere, der alle var fremragende historikere inden for deres særlige felter, men som overordnet identificerede sig med revolutionens republikanske arv og arbejdede inden for en mere eller mindre eksplicit materialistisk tradition. Fra midten af 50'erne lykkedes det imidlertid gang på gang udenlandske forskere at demonstrere, at den officielle traditionelle fortolkning af revolutionen ikke var empirisk holdbar, men i højere grad udtryk for ideologisk ortodoksi.

De traditionelle materialister havde i overensstemmelse med Marx' berømte formulering i *Det Kommunistiske Manifest* hævdet, at den franske revolution var den politiske omvæltning, der markerede et opkommende kapitalistisk borgerskabs sprængning af de snærende feudale lænker. Og så kunne disse udlændinge, englændere oven i købet flere af dem, demonstrere, at l'Ancien Régime ikke var feudalt og det revolutionære borgerskab ikke kapitalistisk. Quelle horreur! Og på toppen af det hele barsler den trojanske hest i skikkelse af Furet og Richet med en bog, der i populær form viderformidler meget af den angelsaksiske kritik ad ortodoksiens myter.

Intet under, at den traditionelle materialismes fortalere faldt over Furet og Richet med en energi, som bringer mindelser om de parisiske sansculotter i l'an II. Ingen franskmænd skulle slippe godt fra at hævde, at revolutionen var en politisk revolution med sociale følger (læs: et opgør

med det enevældige statsamfund, som på længere sigt fremmede kapitalismens udvikling), når den officielle tradition sagde det modsatte: at der var tale om en social revolution med politiske følger (læs: kapitalismens udvikling under l'Ancien Régime fører til borgerskabets opgør med enevælden i alliance med folkets masser). Problemet for de traditionelle materialister var bare, at Furet og Richet på centrale punkter havde solid empirisk rygdækning for deres fortolkning - i modsætning til de traditionelle materialister. Samtidig har det givetvis også været en torn i øjet på de officielle forvaltere af arven fra 89, at Furet og Richet lagde afstand til revolutionens revolutionære højdepunkt - Velfærdskomitéen og terroren - som renegaterne opfattede som en 'udskridning' i forhold til den lange bevægelse i retning af liberaliseringen af det franske samfund i perioden 1750-1850. Skiftende revolutionsprofessorer havde dyrket Robespierre og co. med en næsten religiøs ærbødighed og opfattet terroren som et muligvis beklageligt, men under alle omstændigheder uomgængeligt led i den skærpede kamp mod kontrarevolutionen i Frankrig. Ligeledes må Furet og Richets udførlige dækning af perioden *efter* den folkelige revolutions højdepunkt, den såkaldte direktorietid, have været en kilde til ærgelse for traditionelisterne. Hvor f. eks. revolutionsprofessor Albert Soboul giver en dystre beskrivelse af perioden som borgerskabets forræderi over for den folkelige revolution, giver Furet og Richet et anderledes nuanceret og frem for alt langt mere udførligt billede af det socialt udsvævende Paris i perioden efter at

revolutionen endelig var ovre.

Den franske førsteudgave af *Den franske Revolution* resulterede i en lang og meget underholdende akademisk pennefejde, hvor det bl. a. lykkedes Furet at betegne den officielle revolutionshistoriografi som "leninopopulistisk jubilæumshistorieskrivning, mere jakobinsk end marxistisk". Omvendt forsynede revolution-professor Albert Soboul titelbladet på en af sine bøger med elegant henvisning til Furets programmatisk essay-samling *Penser la Révolution française* i form af et lille vers: "Il ne suffit pas de penser la Révolution. Encore faut-il la comprendre", mens omtalen i det officielle tidsskrift *Annales Historiques de la Révolution Française* bidrog med følgende salut: "Penser la Révolution, c'est ici tout simplement la condamner."

På baggrund af 60'ernes og 70'ernes polemiske skyttegravskrig er det en så meget større fornøjelse at læse Furet og Richet her i 1989, og ikke mindst at sammenligne bogen med det nok bedste alternativ på det internationale marked, den nuværende revolution-professor Michel Vovelles bøger *The Fall of the French Monarch* og *Die Französische Revolution - Soziale Bewegung und Umbruch der Mentalität*. Naturligvis er der iøjnefaldende forskelle, men lighedspunkterne er bemærkelsesværdige. Den malplacerede identifikation af borgerskab og kapitalisme er skrinlagt, der lægges vægt på de forskellige sociale kræfter (intellektuelle, borgere, bønder, sans-culottes osv.) selvstændige indflydelse på revolutionen, og mentalitets- og kulturhis-

toriske synsvinkler anvendes side om side med mere traditionelle politiske og socialhistoriske tilgange.

Og så er disse bøger endda kun toppen af isbjerget. Man har i 80'erne kunnet iagttage, om ikke udviklingen af en egentlig konsensus på området, så dog en høj grad af tematisk og metodisk konvergens mellem 60'ernes krigende historikerfraktioner. Noget, der forhåbentlig indvarsler en frugtbar fremtid for revolutionshistorieskrivningen med udgangspunkt i en konstruktiv dialog mellem de forskellige traditioner.

Mens vi venter på resultaterne heraf, har vi i kraft af oversættelsen af Furet og Richets bog fået et nyt fikspunkt i den beskedne litteratur på dansk om 1789. En bog, der på een og samme tid er et godt sted at starte for nye læsere og et stimulerende bekendtskab for folk, der kender noget til den franske revolution.

Henrik Halkier

Litteraturhenvisninger:

Alfred Cobban: *The Myth of the French Revolution*, London 1955 (optrykt i E. Schmidt: *Der Französische Revolution*, Darmstadt 1973)

François Furet: *Penser la Révolution française*, Paris 1978 (eng. overs. *Interpreting the French Revolution*, Cambridge 1981)

Henrik Halkier: "Struktur og mentalitet. Aktuelle tendenser i opfattelsen af den franske revolution 1789" i *Historisk Tidsskrift* 87, 1987, pp. 299-317

Michel Pertué: "La Révolution

française, est-elle terminé?" i *Annales Historiques de la Révolution Française* 149, 1982, pp. 330-348

Albert Soboul: *The French Revolution 1789-99*, New York (opr. Paris 1962)

Albert Soboul: *Comprendre la Révolution - Problemes politiques de la Révolution française*, Paris 1981

Michel Vovelle: *The Fall of the French Monarch*, Cambridge 1984 (opr. Paris 1972)

Michel Vovelle: *Die Französische Revolution - Soziale Bewegung und Umbruch der Mentalitäten*, München 1982 (opr. Roma 1979)

Friheden eller døden

Niels Høffding: *Friheden eller døden. Den franske revolution*, Gyldendal, København 1989, 255 s.

Keine Hexerei, nur Behändigkeit. 25.000 gendarmere og politifolk rykkede d. 14. juli 1989 ind i Paris' centrum. Sikkerhedsstyrker og turister - *la levée en masse* - fejrede *le bicentenaire*, iscenesat af en pop-mogul og reklame-mand, mens Pariserne efter sigende flygtede på landet - *la grande peur*.

En tilsvarende massemobilisering i bøgernes verden. Herhjemme er Gyldendals bidrag til revolutionsorgiet Niels Høffdings flot udstyrede og overdådigt illustrerede værk *Friheden eller døden*. Titlen tilpas bombastisk og i taknemmelig forlængelse af fraseologien.

Skinnet bedrager - som bekendt - og Høffdings bog er alt andet end bombastisk og dramatiserende. Det er et stille værk.

Høffding har valgt en tematisk tilgangsvinkel. Der gives ikke nogen samlet, kontinuerlig fremstilling af revolutionens begivenheder. I stedet forsøger den - i kapitler om det gamle og nye samfund, tilværelsesformerne under revolutionen, kulturen, ideologien og mentaliteten - at give indtryk af skikkelser, skæbner og tilstande i revolutionens Frankrig. Det medfører, at det til tider kan være vanskeligt at følge med i revolutionen - overblik giver bogen ikke. Men til gengæld mange interessante og velvalgte snapshots, der ikke mindst fungerer godt sammen med illustrationerne.

Friheden eller døden er ikke skrevet